

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

**ПРАВНО – ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ И ПУБЛИЧЕН
МЕНИДЖМЪНТ“**

Гергана Михайлова Андонова

**ДОКУМЕНТНА ИЗМАМА ПО НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**АВТОРЕФЕРАТ
на дисертация за присъждане
на образователна и научна степен „доктор“**

**научна специалност: „Наказателно право“,
шифър 05.05.16**

**Научен ръководител:
Проф. д-р Румен Владимиров**

**Рецензенти:
Проф. д-р Костадин Бобев
Проф. д-р Антон Гиргинов**

Благоевград, 2011

Дисертационният труд на тема **„Документна измама по Наказателния кодекс на Република България”** е обсъден на заседание на катедра Публичноправни науки и публичен мениджмънт към Правно – исторически факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски”, гр. Благоевград (Протокол № 14 от заседанието на катедрата) и е насочен за защита пред научно жури.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография – общо 249 страници.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 19.10.2011 г. от 15 ч. в зала (уч. Корпус № 6) на ЮЗУ „Неофит Рилски”, гр. Благоевград

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на изследването

В съвременните условия на пазарни икономически отношения, основаващи се на свободата на договарянето и на преобладаващия дял на частната собственост, са безспорни важността и значимостта на проблема за документната измама по чл. 212 НК.

Начините и формите на извършване на отделните документни измами, както и тяхната широка разпространеност в различните сфери на социалния живот показват, че те накърняват сериозно съществуващите обществени отношения.

При действието на **съвременните закони на пазарната икономика** възможностите за получаване на имущество по пътя на измамата са много големи. Изисква се много голяма бдителност от страна на гражданите, която често е трудно постижима. При измамата, извършвана при развитието на пазарната икономика и търговските отношения, и обикновената лъжа, поставена в ход при конкретни обстоятелства, е възможно да доведе до създаване или поддържане на заблуждение.

Практиката отдавна показва, че в процеса на пазарна икономика се наблюдава ръст на измамите, които имат за предмет недвижимо имущество. Все повече са случаите, при които и недвижимите имоти се придобиват чрез използване на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ.

Обществените отношения, които измамата засяга не биха могли да съществуват в законоустановените рамки без механизмите на защита срещу измамите, с които разполага наказателното право.

Статистическите данни за измамата отдавна показват високия ръст на този вид престъпления. Голям е и размерът на щетите, които те причиняват на собствеността и стопанството. През 1991 г. образуваните наказателни производства за измама (в т. ч. и документна) са били 286, през 1992 г. – 199, а през последните години бележат още по - значителен ръст. През 2006 г. те са вече 834, а за 2007 – 729. По данни на Европейската комисия за борба с измамите OLAF през 2006 г. загубите от измами за страните от Европейския съюз се изчисляват на повече от 100 милиарда евро. Конкретно във Великобритания за периода 2005 – 2006 г. загубите от престъплението измама са поне 13.9 милиарда британски паунда. Асоциацията на лицензираните изследователи на измамата е изчислила, че за 2007 г. загубите от измами за бизнеса в САЩ са над 650 милиарда долара.

Ето защо правоприлагащите органи се изправят пред сериозни затруднения, при разследването и квалификацията на този вид деяния, което се определя и от обстоятелството, че документната измама се осъществява във формата на усложнена престъпна дейност, по – конкретно като съставно престъпление, а често се извършва и като продължавано престъпление, както и като част от множество престъпления – в идеална или реална съвкупност. Това е едно от престъпленията по нашето наказателно право, по отношение на което трябва да бъдат изяснени толкова много и сложни въпроси на теорията за квалификацията на множество престъпления и на усложнени престъпления.

Някои наши учени изтъкват, че съставите на документната измама са своеобразно творение на нашия законодател. Поначало в чуждите законодателства (Германия, Франция, Швейцария, Руската Федерация, САЩ) не е разработен специално съставът на документната измама, а е регламентиран общо състав на измамата, който обхваща и случаите, в които се представят подправени документи, за да се получи някаква материална облага. Дори и в случаите, когато измамата е диференцирана, документната измама не се предвижда като форма на измама. Ето защо съставите на документната измама не са заимствани от законодателството на друга страна, нито при разработването им са използвани достатъчно теоретични изследвания и практически опит за документната измама, както е за повечето институти или състави на престъпления.

Всичко това изисква да се погледне на проблемите относно документната измама още по – сериозно и задълбочено, да бъдат анализирани внимателно съставите на това престъпление, да се внесат необходимите уточнения и разграничения и по този начин да се достигне до повишаване на ефективността и подобряване на качеството на съдебната и прокурорската работа и работата на разследващите органи в борбата с документните измами. И във връзка с това да бъдат предвидени по – строги наказания за извършителите на документна измама, тъй като техните деяния причиняват много сериозни щети, накърнявайки обществените отношения.

2. Предмет, цел и задачи на изследването

Дисертационният труд има за предмет на изследване:

- последователното и задълбочено разкриване на същността на престъплението документна измама като се изясни и особенният метод или начин, който се прилага за възбуждане, поддържане или използване на заблуждение;

- проследяване на хронологията на създаването и развитието на съставите на документната измама, което позволява да се проследи стремежа на законодателя към усъвършенстване на правната уредба на това престъпление;
- представяне на понятието „документ” и неговите видове, акцентиране върху същността на електронния документ и неговите предимства пред хартиения документ с оглед по – пълното изследване на особения метод (начин) на заблуждение при документната измама – документ с невярно съдържание, неистински или преправен;
- разкриване на особеностите на документната измама като форма на усложнена престъпна дейност, а именно като съставно и продължавано престъпление;
- изясняване на понятията „големи” и „особено големи размери” на предмета на престъплението и по – контретно изследване актуалността на прилагания критерий за тяхното определяне;
- разкриване на същността на деянието при връщане или заместване на предмета на престъплението документна измама (чл. 212б НК).
- съпоставяне на документната измама с други видове измама по нашето наказателно право (данъчна, митническа, компютърна) и разкриване на техните общи и специфични особености, което допринася още по – пълно за изясняване на същността на разглеждания вид измама;
- извършване на сравнителноправен анализ между правната уредба на документната, а също и на данъчната, митническата и компютърната измама у нас, и правната уредба на тези престъпления съгласно наказателното законодателство на Руската федерация и САЩ, а в някои отношения и с правната уредба на измамите съгласно правото на Европейския съюз

3. Нормативна основа и хронологичен обхват на изследването

Нормативната основа, която беше изследвана, съдържа следните нормативни актове: Наказателен закон от 1896 г.; Наказателен кодекс от 1956 г., Наказателен кодекс от 1958 г., действащия Наказателен кодекс на Република България – в сила от 1968 г.; Наказателно – процесуален кодекс; Конституция на Република България; Законопроект №754-01-143, внесен от М. Хрисов и Ст. Банкова на 08.02.2008 г. и доклад на Комисията по правни въпроси №753-03-84 от 15.11.2007 г. – www.parliament.bg; Директива на Съвета 91/308/ЕЕС, изменена с Директива 2001/97/ЕС (ОЛ 166, 28.06.1991 г., с. 77 и ОЛ 344, 28.12.2001 г., с. 76); Общата митническа тарифа, приета от Съвета на Европейската общност с регламент № 950/68 (JOL 172/68); Постановление Пленума Верховного суда Российской Федерации-04.07.1997г.; Уголовной кодекс Российской Федерации, принят

Государственной Думой 24 мая 1996 года, подписан Президентом РФ от 13 июня 1996 года № 63-ФЗ и др.

4. Методология на изследването

За постигане на целта и задачите, поставени пред дисертационното изследване, са използване общонаучните методи на познание: описание, сравнение, метод на научния анализ и синтез, индуктивният и дедуктивният метод.

Методът на анализ позволява мислено разчленяване на обекта на изследване на съставни части и извеждане на характерни признаци. Този метод се прилага многократно при изследване на признаците на престъпните състави на документната измама с цел да се разкрият техните съществени особености.

Посредством метода на синтез се постига извличане на ново познание след завършване на процеса на анализа. Въз основа на анализа на разпоредбите на чл. 212, ал. 1 и чл. 212, ал. 2 НК се достига до новия извод, че това са два основни състава на един и същ вид престъпление – документна измама, както и до извода, че нормата на чл.212 е пошрителна.

Многократно са използвани и методите на индукция и дедукция, за да се направят от частни случаи общи изводи, както и от общите положения да се определят частните случаи.

Приложение при научното изследване намират и специфични само за правото методи – **сравнителноправният и логико – юридическият**.

Сравнителноправният метод дава възможност за съпоставяне на съдържанието на отделни разпоредби и правни институти от българското законодателство и законодателствата на други държави (основно Руската Федерация и САЩ), регламентиращи измамата. Това позволява да се изтъкне обществената адекватност на нормите на българското наказателно право – до каква степен те осигуряват ефективна борба с документната измама и какви са възможностите за усъвършенстване на правната уредба.

Използван е и методът на **историческия анализ**, който позволява да се проследи възникването и развитието на съставите на документната измама като по този начин се изяснява тяхното съвременно съдържание, което е и най – усъвършенствано.

При анализа на проблемите, свързани с документната измама, е приложен и **интердисциплинарният подход**, в съответствие с който са разгледани и някои наказателнопроцесуални, технологични и психологически аспекти на поставените материалноправни проблеми.

5. Теоретическа значимост на дисертационния труд

Направеното изследване представлява задълбочен преглед на действащото наказателно законодателство относно документната измама, т.е. на съставите на документната измама – основни, квалифицирани и привилигирован.

В този смисъл са направени някои важни уточнения относно правната същност на документната измама. Утвърждава се разбирането, че в първите две алинеи на чл. 212 НК са уредени два основни състава на престъплението документна измама, а не два отделни вида документна измама. Този извод се прави след като са взети предвид становищата по този въпрос, отразени в практиката на ВС и изразяващи мненията на наши учени и водещи практикуващи юристи в областта на наказателното право.

Във връзка с характеристиката на обективната страна на документната измама се споделя разбирането на законодателя, че в предмета на документната измама трябва да бъдат включени и недвижимите имоти, отразено в едни от последните изменения на НК (ДВ, бр.26/2010 г.).

По повод изясняването на понятието „документ” много подробно е разгледана сложната технология на електронния документ, начините за неговата защита от противоправни посегателства, предимствата му пред хартиения документ. Изтъкнато е, че понятието за документ обхваща и електронния документ – електронният документ има специфични характеристики, но изпълнява и функциите на класическия документ, и на тази основа е направен извода, че при съвременните условия и електронният документ може да бъде метод (начин) за извършване на документна измама.

Във връзка с втория основен състав на документната измама (чл. 212, ал. 2НК) се изяснява дали престъплението може да бъде извършено с користна цел, въпреки че тя изрично не е предвидена като признак на състава. По повод на това са изяснени възможните съотношения между този, който предоставя възможност за получаване на имуществото от друго лице и този, който го получава.

Отделна глава (трета) е посветена на сравнителноправно изследване на особеностите на документната измама и други видове измама, които съществуват според българското наказателно право – данъчна, митническа и компютърна, като е изтъкнато по какво посочените видове измама си приличат с документната измама и по какво се отличават от нея.

При сравнителноправния преглед на документната и данъчната измама се установява, че **елементът на заблуждението** е налице и при двата вида измама. Много граждани, неспазвайки изискванията на Конституцията на Република България и на действащото данъчно законодателство, умишлено укриват доходи, подлежащи на данъчно облагане. Много характерна особеност на тези техни деяния е, че **те имат в своята основа измамни действия, извършени от данъкоплатеца спрямо държавата** в

лицето на данъчните органи, поставянето им в неведение относно обекта на данъчно облагане и подлежащите на плащане данъци, което причинява най – голяма вреда на системата на данъчното облагане. При митническата измама също се **заблуждават митническите органи** като се декларират неверни данни относно стоките, които преминават през границата на страната. Но митническата и данъчната измама си приличат най – вече по това, че при една от формите на митническа измама се използват документи с невярно съдържание, неистински или преправени документи с цел заблуждение на митническите органи (чл. 242, ал. 1, б. „б” НК). В основата и на престъплението компютърна измама са измамните действия на субекта, които се свеждат до **възбуждане или поддържане на заблуждение в измаменото лице**. А когато компютърната измама се осъществява посредством използването на чужд електронен подпис, всъщност това е **измама чрез използване на неистински електронен документ**.

Следователно глава трета е посветена на анализ на съставите на данъчната, митническата и компютърната измама, но за разлика от традиционното им разглеждане в наказателноправната теория, е подчертана тяхната измамна същност. В този смисъл се споделя разбирането, че тези деяния, за които легалните термини са данъчни престъпления и квалифицирана контрабанда, могат напълно основателно да се наричат и данъчна или митническа измама. А понятието „компютърна измама”, е легално понятие, което се употребява в чл. 212а НК.

6. Практическа значимост на дисертационното изследване

От практическа полза в разглеждания дисертационен труд са предложенията *de lege ferenda* (за усъвършенстване на наказателното законодателство), които биха могли да се вземат предвид при бъдещи промени в НК или при приемането на нов НК.

Относно големите и собено големите размери на имуществото, което може да бъде предмет на документната измама, е подчертана неактуалността на критерия за определяне на тяхната стойност. Не е уместно стойността на имуществото да се определя в зависимост от минималната за страната работна заплата, която е един твърде динамичен критерий за условия на финансова стабилност. Ето защо е направено предложение *de lege ferenda* посоченият критерий за големи, а и за особено големи размери да отпадне и да се установи критерий, който включва единствено паричната стойност на предмета на престъплението.

По отношение на хипотезите, при които е налице връщане или заместване на предмета на престъплението, е направено необходимото

уточнение, че посоченото действие не осъществява привилигиран състав на престъплението, а е само условие за намаляване на наказателната отговорност при документна измама, т.е. разпоредбата, която регламентира това поведение, представлява поощрителна норма, а не привилигиран състав на престъплението. Освен това във връзка с действието по връщане или заместване на имуществото е разгледан и въпроса от кого е възможно да стане възстановяването на имуществените вреди и израз на какви подбуди трябва да бъде този акт.

Във връзка с това е направено е предложение в закона изрично да се посочи, че възстановяването на предмета на престъплението трябва да стане доброволно от извършителя, защото само в такъв случай поощрителната норма може да изпълни своето предназначение.

С оглед изложеното може да се заключи, че дисертационното изследване като цяло би могло да послужи като основа за бъдещо усъвършенстване на наказателното законодателство в областта на проблемите на документната измама.

На следващо място научното изследване би могло да подпомогне съда, прокуратурата и разследващите органи за правилното тълкуване и прилагане на нормативната уредба в областта на документната измама, което ще доведе до повишаване на ефективността и подобряване на качеството на тяхната работа в борбата с документните измами.

7.Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 281 страници и се състои от увод, три глави, разделени на параграфи, заключение и използвана литература. Използваната литература включва 127 източника, от които 90 на кирилица и 37 на латиница.

II. Съдържание на дисертационния труд

В **увода** на дисертационния труд е разкрита най – общо същността на документната измама. За да се постигне това, на първо място е направен кратък преглед на еволюцията на понятието за документна, посочено е по какъв начин се накърняват обществените отношения посредством това престъпление и кой е основният мотив за извършването на документните измами. На тази основа се обообщава, че при документната измама е налице извършено с користна цел противоправно безвъзмездно придобиване на чуждо имущество в полза на виновния или на други лица, причиняващо щета на собственика или на друг владеец на това

имущество, и по този начин се разкриват съществените особености на това престъпление.

На следващо място в увода на дисертационния труд са разкрити и формите на изпълнителното деяние на измамата – възбуждане, поддържане или използване на заблуждение и се подчертава една съществена особеност на това престъпление, а именно, че е необходимо доверие от страна на измамения – жертва (посрадал). Измамата предполага създаването или утвърждаването на вяра в жертвата, че съответният факт е такъв, какъвто го представя измамникът. Следователно става въпрос за престъпно поведение, което се основава на отношения на доверие. Формирането на неправилните представи в измаменото лице зависи и от познанията му и неговата компетентност. По различен начин се въздейства върху непрофесионалисти, начинаещи или опитни специалисти.

За разлика от измамата при другите престъпления против собствеността вещта се отнема от владението на пострадалия без неговото съгласие, т. е. собственикът или владелецът на вещта няма намарание да се раздели с нея. При измамата собственикът или владелецът доброволно се разделя с имуществото под влияние на неправилните представи, които са формирани в неговото съзнание.

Посочено е, че за субективната страна на съставите на престъплението измама (в т.ч. и документна) са характерни прекият умисъл, а поначало и користната цел, с която се осъществява престъплението.

Също така в увода на дисертационния труд се посочва, че липсва легално определение на понятието „измама” и че то е обобщаващо (родово) понятие, което представлява правна абстракция, съдържаща най – съществените признаци на съставите на тази група престъпления. Освен това с този термин се назовават и отделните видове измама, които българското наказателно право урежда – обикновена (класическа), документна, компютърна, митническа, данъчна.

След разглеждането на същността на измамата според българското наказателно право е направен кратък преглед на престъплението измама съгласно наказателното законодателство на САЩ и се достига до извода, че съществува по – диференцирана уредба на съставите на това престъпление в сравнение със съставите по българското наказателно право.

На последно място в увода на дисертационния труд е отделено внимание на обстоятелството, че измамата е фактически съществуващо общественоопасно явление, което е получило своята институционализация в наказателното право с цел неговото извършване да се обвърже с определени правни последици. Измамата е възникнала и е съществувала независимо от правото. Тя е факт от реалната действителност и следователно не се създава от правото. Правото само **институционализира** това фактически съществуващо в отношенията

между хората общественоопасно деяние като отразява неговите видови белези, съдържащи се в юридическите състави на отделните видове измама – обикновена, документна, компютърна, данъчна, митническа и др. Институционализирането на измамата в наказателното право се извършва с цел юридическият факт на това престъпление да се обвърже с определени правни последици, а именно с предвиждането на определено наказание при осъществяване на съставите на документната измама.

2. Глава първа на дисертационния труд „Обща характеристика на документната измама” разглежда именно някои общи въпроси относно предмета на престъплението документна измама, които би трябвало да бъдат изяснени преди да се пристъпи към разглеждане на отделните престъпни състави.

На първо място е разгледана хронологията на създаването и развитието на съставите на документната измама, което позволява да се проследи стремежа на законодателя към усъвършенстване на правната уредба на това престъпление (**Параграф първи „Възникване и развитие на законодателството за документната измама”**).

Някои наши учени изтъкват, че съставите на документната измама са своеобразно творение на нашия законодател. И действително, в чуждите законодателства (Германия, Франция, Швейцария, Руската Федерация, САЩ) не е разработен специално съставът на документната измама, а е регламентиран общ престъпен състав на измамата, който обхваща и случаите на документна измама, или дори когато измамата е диференцирана, документната измама не се предвижда като форма на измама.

Още Наказателния закон от 1896 г. регламентира измамата в чл. 344, но не е уредена като вид документна измама.

В първия Наказателен закон, приет в годините на социализма (през 1951 г.), състави на документната измама не са предвидени.

За първи път у нас съставите на документната измама са уредени в За първи път у нас тези състави са уредени в **Закона за изменение и допълнение на наказателния закон от 1956 г.** (ДВ, бр. 12/1956), но престъплението не е регламентирано като вид измама, а като форма на длъжностно присвояване. В чл. 106 НК от 1956 г. е включена нова ал. 3, по силата на която се наказва този, който чрез съставяне на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ дава възможност на друго лице да получи държавно или обществено имущество, както и този, който чрез използване на порочен документ лично получава такова имущество.

Още по – ясно е изразено разбирането за тази нова форма на престъпно поведение, представляваща вид длъжностно присвояване, в изменението на НЗ от 1958 г. нормата на чл. 106, ал. 3, т. 2 (отм.) вече има следната

редакция: Който чрез използване на документ с невярно съдържание, на неистински или преправен документ получи без правно основание обществено имущество с намерение да го присвои, както и този, който с такъв документ даде възможност да се извърши присвояване...”

Следователно съгласно Наказателния закон от 1958 г. се запазват двата състава на престъплението. **Но на първо място** е регламентиран съставът на **измама чрез използване на порочен документ**, а след това и съставът на **измама чрез създаване на възможност за използване на порочен документ**. По този начин на първо място се уреждат по – често срещаните в практиката хипотези, при които деецът сам използва подправения документ и получава обществено имущество.

По силата на НК от 1968 г. документната измама вече не се урежда заедно със съставите на длъжностното присвояване, а е своеобразна форма на измама, уредена в гл. V „Престъпления против собствеността”, р. IV „Измама” от особената част на НК. Престъплението е регламентирано в чл. 212 НК след съставите на обикновената (класическата) измама. Поставянето на документната измама след традиционната (класическата) измама показва, че законодателят вече я третира не като длъжностно присвояване, а като вид измама. Така, с влизането в сила на НК от 1968 г. документната измама получава своето адекватно място в системата на престъпленията против собствеността.

НК от 1968 г., също както и този преди него, урежда два основни състава на документната измама в чл. 212, ал. 1 и ал. 2 НК. Във формулировката на чл. 212, ал. 2 НК законодателят се върща към първоначалната редакция на състава от 1956 г., а именно, че възможността за придобиване на имущество се създава чрез съставяне на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ. По отношение на възможността, която се предоставя на трето лице за получаване на чуждо движимо имущество отново се използва формулировката от 1956 г – даване на възможност на друго лице да получи без правно основание чуждо имущество, докато нормата от 1958 г. изисква субектът на престъплението да предоставя възможност да се извърши присвояване.

Докато при влизането в сила на Наказателния кодекс от 1968 г. не се посочва конкретно какво е имуществото, което може да бъде предмет на документната измама – движимо или недвижимо имущество, то с измененията в Наказателния кодекс от 1982 г. се уточнява, че предмет на престъплението може да бъде движимо или недвижимо имущество.

След установяване на демократичния режим у нас през 1989 г. и поставянето на основите на пазарната икономика възниква необходимостта да се направят изменения и в Наказателния кодекс, който до този момент се е обуславял от друг тип икономика. И това става през 1993 г. (ДВ, бр. 10/1993 г.).

Една от съществените промени се изразява в уеднаквяване на наказателноправната закрила на всички форми на собственост, които утвърждава Конституцията – както публична, така и частна. При тази промяна основните състави на престъплението документна измама, както и на всички други видове престъпления против собствеността, са изменени така, че да обхванат и двата вида собственост. Посредством съставите на документната измама това се постига като се посочва общо, че посегателството е насочено срещу чуждо имущество, което обхваща всички видове собственост – било то държавна или частна. По този начин посегателството срещу двете форми на собственост се наказва еднакво строго.

В точка втора на параграф първи „Значимост на проблема за документната измама” е направен опит да се изтъкнат обстоятелствата, които обуславят значимостта на проблема за документната измама.

Начините и формите на извършване на отделните видове документни измами, както и тяхната разпространеност в различните сфери на социалния живот показват, че те накърняват сериозно съществуващите обществени отношения и защитата срещу тях е немислима без институционализацията им в правото. Обществените отношения, които измамата засяга не биха могли да съществуват в законоустановените рамки без механизмите на защита срещу измамите, с които разполага наказателното право.

Правоприлагащите органи се изправят пред сериозни затруднения, при разследването и квалификацията на този вид деяния, което се определя и от обстоятелството, че документната измама често се осъществява във формата на усложнена престъпна дейност, по – конкретно във формите на съставно и продължавано престъпление, както и като част от множество престъпления – в идеална и реална съвкупност. Това е едно от престъпленията по нашето наказателно право, по отношение на което трябва да бъдат изяснени толкова много и сложни въпроси на теорията за квалификацията на множество престъпления и на усложнени престъпления.

В параграф втори е отделено внимание на съществения за правната теория и съдебната практика въпрос за разграничаването на измамата, която представлява престъпление по чл. 209 НК, от гражданската измама.

Наказателната и гражданската измама **си приличат** по това, че едно физическо лице е въведено умишлено в заблуждение относно определени факти от действителността, вследствие на което в съзнанието му са формирани неправилни представи и по този начин е засегната възможността му да взема решения при познаване на действителното състояние на нещата. Именно затова тези действия и в наказателното, и в гражданското право се определят като измама.

Разграничението между наказателната и гражданската измама е в две основни насоки: 1) по степента на опасност на измамливите действия и 2) по целта на измамливото действие, и е подробно е разгледано в дисертационния труд.

2. Глава втора на дисертационния труд – „Състави на документната измама” е посветена на анализ на съставите на документната измама. Подробно са разгледани техните съществени признаци като са взети предвид и достиженията на правната теория и съдебната практика по съответните проблеми. Разбирасе, посочени са и някои недостатъци

Но преди да се пристъпи към разглеждането на престъпните състави на документната измама са разгледани някои предварителни въпроси, които имат значение за по – пълното изясняване на отделните състави на престъплението.

В параграф първи „Правна същност на документната измама” в точка първа „Съотношение между двете форми на престъпна дейност чл.212, ал.1 и ал. 2 НК” е разгледан спорния въпрос относно правната същност на документната измама, а именно дали в чл. 212, ал. 1 и ал. 2 НК са уредени два основни състава на престъплението документна измама или това са два отделни вида документна измама.

При разглеждането на този проблем са взети предвид мненията на наши учени и практикуващи юристи в областта на наказателното право, както и изводите, отразени в практиката на ВС, по тези въпроси. На тази основа се утвърждава разбирането, че в първите две алинеи чл. 212 НК са уредени два основни състава на престъплението документна измама, а не два отделни вида документна измама. Това разбиране се подкрепя преди всичко от обстоятелството, че документните измами по чл. 212, ал.1 и ал.2 НК се характеризират с редица общи черти, които именно показват принадлежността им към един и същ вид престъпление.

На първо място, обектът на престъплението е един и същ и при двата престъпни състава. Обект на разглежданите престъпления са обществените отношения, които осигуряват условия за законосъобразното упражняване на правото на собственост върху движими или недвижими вещи, както и отношенията, гарантиращи законосъобразното осъществяване на документирането и документооборота.

Второ, осъществяването и на двата състава става по един и същи начин или метод – чрез документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ. И в двата случая този документ изпълнява две съществени функции – служи като **основание** да се получи определено имущество и **заблуждава** съответното лице да извърши акт на разпореждане с такова имущество.

Трето, предмет и на двете престъпления може да бъде чуждо движимо или недвижимо имущество.

Четвърто, и по двата престъпни състава трябва да бъде получено имущество без правно основание, в което се изразява и престъпния резултат на документната измама по чл. 212, ал.1 и 2 НК.

На пето място, престъпните деяния по чл. 212, ал. 1 и 2 НК се характеризират и с еднаква степен на обществена опасност. - законодателят е установил едно и също наказание и за двете деяния.

И на последно място, двата престъпни състава имат и общи субективни признаци - и двете престъпления се осъществяват с **пряк умисъл**.

В точка втора „Понятие за документ. Класификация на документните” е изяснено понятието за „документ” и са разгледани неговите видове.

По повод изясняването на понятието „документ” **в точка трета на дисертационния труд – „Електронният документ – усъвършенствана форма за съхраняване на информацията”**, е отделено особено внимание на това, че човешката мисъл не спира до създаването и усъвършенстването на хартиения документ, а се развива и създава друга, по – съвършена форма на документа – електронният документ. Благодарение на цифровия компютър, създаден от американския гражданин от български произход - физик, математик и електроинженер, Джон Атанасов в прериода 1934 – 1941 г. и създаването на програми за персоналния микрокомпютър от американския програмист Бил Гейтс (1974г.) се стига до най – съвършената форма на електронно общуване – електронният документ. Подчертава се, че създаването на електронния документ качествено изменя съдържанието на понятието „документооборот”.

Същността на електронния документ е значително по – сложна, поради това концепцията за електронния документ понастоящем е по – трудно разбираема. За разлика от класическия хартиен документ, електронният документ е **електронно (цифрово)**, а не писмено изявление. Електронният документ е **верига от битове**, т. е. съхранява се в паметта на компютъра, което е съвсем различно от обичайната форма на документа. Много подробно е разгледана и сложната технология на електронния документ, като се посочва, че именно тя предоставя възможност документът да съхранява огромен обем от информация, която да бъде възпроизвеждана неограничен брой пъти.

В заключение е изтъкнато, че понятието за документ обхваща и електронния документ. Макар електронният документ има специфични характеристики, той изпълнява и функциите на класическия документ, и при съвременните условия **електронният документ също може да бъде метод (начин) за извършване на документна измама** – той също може да бъде неистински, преправен или с невярно съдържание.

Точка четвърта „Правната фикция „електронен документ” разглежда установената в Закона за електронния документ и електронния подпис правна фикция, според която се приема, че електонния додумент е

писмено изявление, въпреки че по начина на своето създаване той е електронно (цифрово) изявление. Неговото създаване е съвсем различно от създаването на обичайната писмена форма на документа. Чрез тази правна фикция законодателят съзнателно приема, че писмената форма съществува, макар че тя в действителност не е налице.

Изразено е и становището, че наличието на тази правна фикция обосновава участието в документооборота на електронния документ наравно с писмения, предоставя възможността да се реализира наказателна отговорност в случаите, когато електронен документ с невярно съдържание, неистински или преправен електронен документ служи като „правно основание” за придобиване на чуждо движимо имущество. При реализирането на юридическа отговорност при злоупотреби със съдържанието и авторството на електронния документ се прилагат нормите на действащото законодателство, които се отнасят до класическия писмен документ. Трябва обаче да се има предвид, че проблемите, свързани с неправомерната промяна в съдържанието на електронния документ и с това, че електронния подпис може да се използва противозаконно и от друго лице, а не от това на което действително принадлежи, са свързани със същността на електронния документ като електронно (цифрово) изявление.

Ето защо при правната уредба на електронния документ не е достатъчно той да бъде приравнен на писмения документ, а е необходимо да се вземат предвид и неговите оригинални качества като електронно изявление. Именно по този начин могат да бъдат преодолен съществуващите празноти в уредбата на електронния документ.

В точка пета „Документът – своеобразен начин или метод за извършване на документна измама” за пореден път се посочва, че характерен за документната измама е **особеният начин или метод**, който се използва за възбуждането, поддържането и използването на заблуждение в измаменото лице – документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ. Този документ изпълнява две съществени функции – от една страна, служи като **основание** да се получи определено имущество, а от друга страна **заблуждава** съответното лице да извърши акт на разпореждане с такова имущество.

На следващо място се подчертава, че подобно на деянието при класическата измама, изпълнителното деяние при документната измама включва включва като основен елемент възбуждане, поддържане или използване на заблуждение, вследствие на което измаменото лице взема решение и извършва акт на имуществено разпореждане.

Точка шеста „Документната измама – форма на усложнена престъпна дейност” се състои от две подточки, в които са разгледани особеностите на документната измама като продължавано и съставно престъпление.

Характерно за документната измама е, че тя често се осъществява **под формата на продължавано престъпление**, което е проява на усложнена престъпна дейност. Обикновено при документната измама се използват много подправени документи и се извършват много други деяния, които отговарят на изискванията относно продължаваното престъпление (чл.26 НК). От общото понятие за продължавано престъпление се достига до особеностите на документната измама като продължавано престъпление.

По отношение на документната измама е посочено, че продължавано престъпление е налице и когато престъпните деяния осъществяват съставите на чл. 212, ал. 1 и чл. 212, ал. 2 НК, тъй като това са два основни състава на едно и също престъпление, а в чл. 26 НК, който регламентира продължаваното престъпление, изрично е посочено, че отделните деяния могат да осъществяват освен едни и същи и различни състави на едно и също престъпление. В разглеждания случай престъпните деяния се осъществяват при еднородност на вината (пряк умисъл) и ако са налице останалите изисквания на чл. 26 НК, а именно деянията да са извършени през непродължителен период от време и в една и съща обстановка, ще е налице документна измама в условията на продължавано престъпление.

Във втората подточка при спазването на същата логическа последователност на първо място е изтъкнато какво е характерно поначало за съставното престъпление и едва след това е разгледана **документната измама като съставно престъпление**.

Посочени са мненията на наши учени относно това каква форма на усложнена престъпна дейност е документната измама – двуактно или съставно престъпление. Във връзка с това са разгледани и техните мнения относно елементите, които формират изпълнителното деяние на престъплението.

Въз основа на анализа на достиженията на правната теория се достига до извода, че първият елемент на изпълнителното деяние при документната измама представлява документно престъпление, като документната измама може да се осъществи чрез всяко едно от документните престъпления по гл. IX от ос.ч. на НК, с изключение само на престъпното унищожаване, скриване или повреждане на документ (чл. 319 НК), тъй като по този начин не би могло да се постигне заблуждение в определено лице. Това е така, защото същественото е, че при документната измама използването на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ води до много съществен факт, който не се обхваща от състава на престъпното създаване или ползване на документ, а именно: по този начин се създава „основание” и заблуждение в друго лице да извърши акт на имуществено разпореждане. Този именно факт представлява опосредяващото звено между двете съставни части на документната измама.

Относно **втория елемент** на изпълнителното деяние на документната измама по чл. 212, ал. 1 НК следва да се приеме, че това е **обикновена**

измама по чл. 209-211 НК. Това е основното звено, съставна част на документната измама, което се изразява в това, че деецът получава без правно основание чуждо движимо имущество. Деецът чрез използване на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ мотивира друго лице да извърши акт на имуществено разпореждане, вследствие на което той получава чуждо движимо имущество и се причинява вреда на собственика и като цяло на обществените отношения, свързани със собствеността.

И на последно място в тази точка се посочва, че характерно за документната измама по чл. 212, ал. 1 НК е обстоятелството, че ако не бъде извършено първото престъпление, т.е. използването на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ, то основната съставна част от престъпното поведение, изразяваща се в получаване без правно основание на чуждо движимо имущество, сама по себе си не би била престъпление, за разлика от типичните, класическите форми на съставно престъпление, тук не би се стигнало до осъществяването на основната съставна част на изпълнителното деяние на документната измама или до второто престъпление, ако не беше извършено деянието – средство или второто престъпление. При типичните съставни престъпления всяко едно от образуващите престъпления може да се извърши самостоятелно и независимо от това дали е извършено друго престъпление. Поради това трябва да се приеме, че става въпрос за **своеобразна форма на съставно престъпление** поради особеностите на взаимната обусловеност на двете престъпления, обхващащи се от престъпния състав по чл. 212, ал. 1 НК.

В точка седма „Особености на деянието при опит към документна измама“ е разгледан друг съществен проблем на документната измама, а именно въпросът за началото на опита към това съставно престъпление.

В тази част от дисертационния труд се излага становището, че документната измама по чл. 212, ал. 1 НК е съставно престъпление, което се извършва с едно единно деяние – използването на документа и формирането или затвърждаването на заблуждение всъщност са елементи на едно единно поведение. Ето защо се приема, че началото на опита при престъплението по чл. 212, ал. 1 НК е започването на изпълнителното деяние, т.е. когато деецът започне ползването на документа с невярно съдържание, неистинския или преправения документ.

А документната измама по чл. 212, ал. 2 НК е съставно престъпление, което се извършва с две отделни деяния. Съставянето на документа с невярно съдържание, на неистинския или преправения документ и предоставянето на възможност на трето лице посредством този документ да получи чуждо движимо имущество са два отделни акта, посредством които се осъществява сложното съставно престъпление. Поради това, за да се приеме, че е започнало съставното престъпление документна измама по

чл. 212, ал. 2 НК, което се осъществява с две деяния, е необходимо да е започнало или завършило не само първото деяние, но да е започнало изпълнението и на второто деяние. При това съставно престъпление осъществяването на улесняващото деяние (съставянето на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ) е предпоставка, но е възможно и да не доведе до извършване на втората основна съставка на престъплението (създаването на възможност за друго лице да се облагодетелства материално). Взаимодействието между двете деяния при това съставно престъпление не е толкова непосредствено и тяхната взаимообусловеност не е толкова тясна. Поради това опитът към документна измама по чл. 212, ал. 2 НК като съставно престъпление, извършвано с две отделни деяния, започва с началото на изпълнението на второто деяние.

В параграф втори на дисертационния труд „Основни състави на документната измама по чл. 212, ал. 1 и ал. 2 НК” е посветен именно на задълбочен преглед на действащото наказателно законодателство относно основните състави на документната измама.

В буква А е разгледан първият основен състав на документната измама по чл. 212, ал. 1 НК, когато чрез използване на документ с невярно съдържание или на неистински, или на преправен документ деецът получи без правно основание чуждо движимо имущество с намерение да го присвои.

В точка първа са разкрити обществените отношения, които са непосредствен обект на документната измама. На първо място, това са отношенията, които осигуряват нормални условия за упражняване на правото на собственост и то единствено върху движими вещи. Освен това чрез документната измама се накърняват и обществените отношения, гарантиращи законосъобразното създаване, ползване или опазване на документите, които са също обект и на документните престъпления.

В изложението е подчертано, че всяко съставно престъпление, каквото е и документната измама, има единен, но комплексен и усложен обект. Характерна особеност на комплексния обект е, че между двете обществени отношения съществува **т.нар. предпазна връзка**. Посочената връзка се определя в теорията като предпазна, тъй като едното обществено отношение предпазва другото, в смисъл, че то е пречка по пътя към посегателството върху него. Тава означава именно, че трябва да се увреди или постави в опасност предпазващото обществено отношение, за да бъде засегнато другото.

Например при документната измама по чл. 212, ал. 1 НК засягането на отношението, свързано със законосъобразното упражняване на правото на собственост е възможно само ако вече е увредено съответното отношение по правомерното създаване, ползване и опазване на документите

(предпазното отношение), т.е. след като вече е осъществено съответното документно престъпление по чл. 308-316 НК.

На първо място, относно обективната страна на състава на документната измама по чл. 212, ал. 1 НК, са разгледани особеностите на изпълнителното деяние на престъплението, като отново се подчертава, че тези особености се дължат на обстоятелството, че документната измама по чл. 212, ал. 1 НК представлява своеобразна форма на съставно престъпление.

На следващо място, е разгледан изключително актуалния въпрос относно **предмета на документната измама**. Споделя се разбирането, че в предмета на документната измама би трябвало да бъдат включени и недвижимите имоти, тъй като практиката отдавна показва, че и те са предмет на това престъпление.

В условията на пазарна икономика договорните отношения, в които влизат правните субекти, се увеличават, разширяват и усложняват. Поради това те следва да се организират, изпълняват и погасяват при строго спазване на Конституцията и законите на Република България.

Поначало сделките се сключват, изпълняват и погасяват при условията и реда, установени в закона. В обществената практика, обаче съществуват и редица груби отклонения от установените в закона изисквания. Едни от тези отклонения, които придобиха застрашителни размери през последните години, са именно случаите на придобиване на недвижими имоти чрез подправени документи. Тъй като в процеса на пазарна икономика се наблюдава ръст на измамите, които имат за предмет недвижимо имущество, е напълно обосновано в предмета на документната измама да се включат и недвижимите имоти.

Във връзка с предмета на престъплението се отстоява разбирането, че измаменото лице не може да бъде предмет на престъплението. Въздействието върху измаменото лице (възбуждането и поддържането на заблуждение в него чрез използване или съставяне на документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ) е само специфичен начин на осъществяване на изпълнителното деяние на престъплението.

Буква Б на параграф втори е посветена на втория основен състав на документната измама - наказва се този, който чрез документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ съзнателно даде възможност на друго физическо или юридическо лице да получи без правно основание чуждо движимо или недвижимо имущество (чл. 212, ал. 2 НК).

Обектът и предметът на това престъпление се характеризират със същите особености, както обектът и предметът на документната измама по чл. 212, ал. 1 НК.

Документната измама по чл. 212, ал. 2 НК също е съставно престъпление и елементите на изпълнителното деяние се изразяват в това, че се съставя

документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ и посредством този документ се дава възможност на друго физическо или юридическо лице да получи без правно основание чуждо имущество. Като цяло тези елементи са много близки с елементите на изпълнителното деяние на документната измама по чл. 212, ал. 1 НК, но те притежават и някои специфични особености.

Например, докато при престъплението по чл. 212, ал. 1 НК е без значение от кого е изготвен документа – дали от дееца или от друго лице, то при втория основен състав се изисква подправеният документ да бъде съставен лично от субекта на престъплението.

Характерно за документната измама по чл. 212, ал. 2 НК е, че съзнателно се предоставя възможност на друго физическо или юридическо лице да получи без правно основание чуждо имущество чрез съставяне на порочен документ. Докато при престъплението по чл. 212, ал. 1 НК престъпният резултат се изразява в лично получаване от дееца на такова имущество.

Интерес от научна и практическа гледна точка представлява и въпросът дали деянието по чл. 212, ал. 2 НК се осъществява с користна цел.

Във връзка с това трябва да се подчертае че този втори основен състав е предвиден с оглед на това, че лицето, за което се създава възможността да получи без правно основание чуждото движимо имущество, може и да не съзнава престъпната дейност на субекта, т.е. **да не действа виновно**. Ето защо се предвижда наказателна отговорност за създаване на възможност за получаване на чуждо имущество без правно основание. В тези случаи дейността на извършителя е насочена пряко към създаване на възможност за друго лице да се облагодетелства материално и той не осъществява престъплението с користна цел. Следователно възможно е извършването на документната измама по чл. 212, ал. 2 НК да не е продиктувано от користни мотиви.

Когато обаче субектът на престъплението и този, за когото се създава възможността да получи чуждото имущество, предварително са се уговорили всеки от тях да придобие определен дял от имуществото, което е получено, е налице **съучастие**. Като този, който е получил имуществото, осъществява първия основен състав на документната измама (чл. 212, ал. 1 НК), а този, който създава възможността за получаване на имуществото, осъществява втория основен състав (чл. 212, ал. 2 НК) и действа с користна цел.

Параграф трети на глава втора от дисертационния труд е озаглавен „Квалифицирани и привилигирани състави на документната измама“.

В този параграф, както показва и наименованието му, са разгледани случаите, в които деянието на документната измама е с по – висока или с по – ниска степен на обществена опасност в сравнение с тази по основния състав.

Отделено е особено внимание на квалифицираните състави, при които предметът на престъплението е в големи, съответно в особено големи размери. Във връзка с това е разгледан критерия за определяне на стойността на предмета на престъплението, т.е. по какъв критерий се определя дали са налице големи или особено големи размери на имуществото, което е предмет на документната измама. Липсва нормативно установен критерий за определяне на стойността на предмета на престъплението и поради това съдебната практика предлага такъв и той е обвързан с минималната работна заплата за страната – имуществото е в големи размери, когато неговата парична равностойност надхвърля 70 пъти установената за страната минимална работна заплата и в особено големи размери, ако стойността му надвишава 140 пъти установената за страната минимална работна заплата, ако друго не е посочено в закона.

Но въз основа на направения анализ на този критерий се достига до извода, че в съвременните условия на пазарни икономически отношения този критерий не е достатъчно актуален. Минималната работна заплата е твърде динамичен критерий, чието приложение е подходящо **в условията на финансова нестабилност** и поради това беше утвърден от ВС именно в такъв период. Такива условия понастоящем не са налице, тъй като Република България вече е постигнала относителна финансова стабилност, въпреки условията на икономическа криза, която се гарантира и от принадлежността на страната към финансовата структура на Европейския съюз. Освен това тъй като размерът на минималната работна заплата е динамична величина с тенденция към увеличаване за в бъдеще може да се очаква той да доведе до много високи стойности на големите и особено големите размери.

В резултат на това посочените квалифицирани състави ще обхващат ограничен брой случаи на документна измама – само тези, при които предметът на престъплението е с изключително висока стойност. По този начин значително ще бъде ограничено приложното поле на тези норми и ще бъде избегната по – строга наказателна отговорност при получаване на имущество също в значителни размери.

В случаите, когато предмет на документната измама е имущество в значителен размер, но който не се включва в стойността на големите и особено големите размери, деянието ще се квалифицира по основния състав. Такова разрешение не е обосновано с оглед изискването наказанието да съответства на степента на обществена опасност на извършеното деяние (чл. 35, ал. 1 НК). В този смисъл е по – справедливо да бъдат възприети установените от закона относително високи стойности за големи и особено големи размери на данъчните задължения. Така ще бъде възможно да се реализира по – тежка наказателна отговорност и за случаите, в които се отнема имущество с немалка стойност.

Ето защо е уместно посоченият критерий за големи, а и за особено големи размери да отпадне и да се установи критерий, който включва единствено паричната стойност на предмета на престъплението. В дисертационния труд се посочва като по – разумен критерий за тези случаи критерият за големи и особено големи размери на данъците, установен в чл. 93, т. 14 НК, който определя, че данъци в големи размери са тези, които надхвърлят три хиляди лева, а тези в особено големи размери надвишават дванадесет хиляди лева.

Другият квалифициран състав на документната измама, който е разгледан в дисертационния труд, се отнася до случаите, в които деянието представлява опасен рецидив. Хипотезите на опасния рецидив при документната измама са разяснени на основата на общото учение за този вид рецидив.

На следващо място **в точка втора в посочения параграф** е разгледан привилегированият състав на престъплението и това е маловажният случай на документна измама. Взети предвид общите особености на маловажния случай на престъпление и са разгледани и специфичните особености на документната измама като маловажен случай.

На последно място в **параграф трети** е разгледана хипотезата, при която е налице връщане или заместване на предмета на престъплението и това е основание за намалена наказателна отговорност за субекта на престъплението. Именно във връзка с тази хипотеза е направено необходимото уточнение, че посоченото действие не осъществява привилегирован състав на престъплението, а е само условие за намаляване на наказателната отговорност при документна измама, т.е. разпоредбата, която регламентира това поведение, представлява поощрителна норма, а не привилегирован състав на престъплението. Това е така, тъй като дейността по възстановяването на имуществените вреди от документна измама се осъществява, след като престъплението е вече извършено. В този смисъл посоченото поведение не се обхваща от състава на документната измама. По времето, когато става възстановяване на вредите, престъпното деяние е напълно завършено, защото деецът вече е извършил необходимото за придобиване на имуществото.

По – нататък в дисертационния труд е разгледан въпроса от кого е възможно да стане възстановяването на имуществените вреди, причинени при документна измама, и израз на какви подбуди трябва да бъде този акт. По отношение на този проблем се достига до извода, че в закона изрично трябва да се посочи, че възстановяването на предмета на престъплението трябва да стане доброволно от извършителя, тъй като само наличието на тези изисквания би могло да обоснове налагането на по – леко наказание спрямо дееца. За да се достигне до това заключение, е направен преглед и на това как този проблем е разрешен според български НК от 1896 г. и

какво решение се предлага съгласно някои от действащите чужди законодателства (Руската федерация и САЩ).

Подробно е анализиран и въпроса до кой етап в развитието на наказателното производство би могло да стане връщането или заместването на придобитото чрез документна измама имущество. В НК изрично е посочено, че това трябва да стане до приключване на съдебното следствие в първоинстанционния съд, но се поставя въпроса необходимо ли е това да стане при първото разглеждане на делото от първоинстанционния съд или е възможно връщане или заместване на предмета на престъплението и при повторно разглеждане на делото. Налага се заключението, че след като няма нормативно установено ограничение относно поредността относно поредността на разглеждане на делото от първоинстанционния съд при възстановяване на вредите от престъплението, то това може да стане не само при първото, но и при всяко следващо разглеждане на делото от първата съдебна инстанция.

Освен това крайният срок за връщане или заместване на предмета на престъплението е установен неслучайно. Именно до приключване на този етап от съдебното заседание – съдебното следствие, следва да бъдат изяснени обективно, всестранно и пълно всички обстоятелства, които имат значение за точното и реалното определяне на вредите. След като предназначението на този стадий е такова, възможно е да се достигне до повторно разглеждане на делото от първоинстанционния съд, поради това, че не са събрани напълно или не са достатъчно изяснени доказателствата относно действителния характер на размера на причинените с престъплението вреди. Следователно ако това е причина за повторното разглеждане на делото, възстановяването на вредите трябва да е възможно и в това повторно съдебно заседание.

Параграф четвърти „Сравнителноправен преглед на съставите на документната измама съгласно българското и руското наказателно право” представлява сравнителен преглед върху наказателните законодателства на Република България и Руската Федерация относно съставите на измамата. Сравнени са законовите положения в посочените държави като са взети предвид и достиженията на теоретичната мисъл относно проблемите на измамата.

На първо място е изяснено, че съгласно руското наказателно право е регламентиран един общ състав „хищение”, който обхваща съществени признаци на всички престъпни деяния, които накърняват отношенията на собственост – кражба, грабеж, присвояване, измама и др. Съставите на отделните престъпления, които се включват в групата на хищението, съдържат и специфичните признаци на съответната форма на престъплението, т.е. те имат конкретно съдържание, което се обхваща от обобщаващото съдържание на родовото понятие „хищение”. В това отношение българското наказателно право не е повлияно от руското

законодателство. Нашият НК очертава съставите на отделните престъпления против собствеността (кражба, грабеж, длъжностно присвояване, обсебване, документна измама и др.), без да посочва общото между тях от обективна и субективна страна. В българския НК е възприет модела на Наказателния закон от 1896 г., който също регламентира отделни състави на престъпленията против собствеността, без да посочва техните общи обективни и субективни признаци.

В тази част от дисертационния труд е направена характеристика и на измамата по руското наказателно право като успоредно с това са дадени и някои предложения за подобряване на българското наказателно законодателство по отношение на съставите на документната измама, като са изтъкнати предимствата на руската пред българската законодателна уредба. Дори са съпоставени и квалифицираните състави на престъплението по българското и руското наказателно законодателство.

3. **Глава трета** от дисертационния труд е посветена на анализ на съставите на данъчната, митническата и компютърната измама и е представен нов подход при разглеждането им като е подчертана измамната същност на тези действия, т.е. разгледани са от гледна точка на престъплението измама, за разлика от традиционното им разглеждане в наказателноправната теория. В този смисъл се споделя разбирането, че тези деяния, за които легалните термини са данъчни престъпления и квалифицирана контрабанда, могат напълно основателно да се наричат и данъчна, съответно митническа измама.

Разбира се, направена е и съпоставка между документната измама, от една страна, и данъчната, митническата и компютърната измама, от друга страна, като са разкрити някои от техните общи и специфични особености.

В параграф първи „Документна и данъчна измама“ са разгледани именно проблемите на престъплението данъчна измама и то е съпоставено с документната измама като форма на измама, която е основен предмет на разглеждане в дисертационния труд.

На първо място в изложението е направена (? е разположена) необходимата кратка характеристика на функциите на данъците (фискалан регулираща и разпределителна) и тяхната огромна роля за развитието на обществените отношения.

Съществена част от изложението е посветена на измамната същност на действията, чрез които са осъществяват данъчните престъпления. Неспазвайки изискванията на Конституцията, много граждани умишлено укриват доходи и имущество, подлежащи на данъчно облагане. Много характерна особеност на тези техни деяния е, **че те имат в своята основа измамни действия, извършени от данъкоплатеца спрямо държавата** в лицето на данъчните органи, поставянето им в неведение относно обекта на данъчно облагане и подлежащите на плащане данъци, което причинява най – голяма вреда на системата на данъчното облагане. Това са умишлени

деяния, извършени с намерение да се измами държавата като се платят по – малко или изобщо се избегнат данъците, които се дължат по закон. Неспазването на предписанията на данъчното законодателство е прикрито зад **привидно правомерни действия** от страна на данъчно задължените лица – това поведение не представлява категоричен отказ да се платят дължимите данъци или категорично заявление, че те ще бъдат платени в по – нисък размер, отколкото действително се дължи.

Заобикаляйки данъчния закон, данъкоплатците извършват **измамни действия**, които целят да **заблудят** данъчната администрация относно наличието или размера на данъчните задължения.

Разгледани са и отделните състави на данъчните престъпления, които отново потвърждават, че чрез тези действия се формира заблуждение в данъчните органи относно действителния размер на дължимите данъци.

И в заключение е направен преглед на данъчната измама съгласно наказателното законодателство на Руската Федерация и САЩ като на тази основа се предлагат някои подобрения в съставите на данъчните престъпления съгласно българското наказателно право.

Значима част от изложението в този параграф е посветена на съпоставката между документната и данъчната измама.

При анализа на документната и данъчната измама като форми на измамано поведение могат да бъдат установени редица общи черти, но също така и различия в съставите на двете престъпления.

Много характерна особеност на измамата е свързана с това, че изпълнителното деяние на престъплението се изразява във възбуждането, поддържането или използването на заблуждение в измаменото лице.

В това отношение трябва да се отбележи, че **елементът на заблуждението** е налице и при двата вида измама. Основна особеност и при двете форми на измама е, че дадено лице е въведено умишлено в заблуждение относно определени факти от действителността, вследствие на което в съзнанието му са формирани неправилни представи.

При документната измама това психическо въздействие върху извършителя се постига посредством документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ, т.е. посредством използването на **особен метод (начин)**.

В резултат на данъчната измама в данъчните органи също се формират неверни (неправилни) представи относно наличието на дължими данъци или техния размер, което се постига с помощта на **най – разнообразни способности**, насочени именно към укриване на действителните данъчни задължения.

В разглежания труд се изтъква, че една от формите на престъпно поведение (на изпълнителното деяние) при данъчното престъпление по чл. 255, ал. 1 НК се изразява в избягване плащането на данъчни задължения в големи размери чрез **използване на документ (данъчна декларация) с**

невярно съдържание. Данъчната декларация е вид частен документ, който служи за установяване на данъчните задължения и въз основа на този документ данъчният орган следва да установи действителния размер на дължимия данък. Поради това при тази форма на изпълнителното деяние на престъплението заблуждението се постига именно чрез **използване на документ** с невярно съдържание, който изпълнява определени функции при доказване на данъчното задължение.

При документната измама заблуждението също може да се постигне посредством използването на документ с невярно съдържание, но за разлика от данъчната измама, при документната измама неправомерното получаване на чуждо имущество може да се стане и посредством използването на неистински или преправен документ.

Същественото при документната измама е, че деецът е използвал документ с невярно съдържание, неистински или преправен документ и по този начин получава чуждо имущество без правно основание. Но, както вече беше изяснено, не е изключена и възможността деецът **преди това да е участвал в самото престъпно създаване на документа. Документът, обаче е възможно да бъде създаден и от друго лице.**

При данъчната измама данъчната декларация с невярно съдържание се съставя и използва **единствено от субекта на престъплението.** Трябва да се подчертае, че поначало това са данъчнозадължените лица, т.е. лицата, които имат определени задължения по съответния данъчен закон. Данъчнозадължените лица биха могли да се обособят в няколко групи.

Преди всичко това са данъчнозадължени лица, носители на задължението за данъци или това са субектите на данъчните задължения. Тези лица пряко понасят данъчната тежест. При разглеждания случай на данъчна измама именно тази категория данъчно задължени лица изготвя и използва данъчната декларация с невярно съдържание.

Друга група данъчнозадължени лица са тези, за които съществува задължение да удържат и внасят данъци от възнаграждението или плащането на други лица. В тези случаи данъчната тежест се носи от лицата, от чието възнаграждение или плащане се удържа данъка. Следователно в тези хипотези данъчнозадължените лица не съвпадат със субектите на данъчните задължения, които реално понасят данъчната тежест.

В този смисъл интересен е въпросът какво може да бъде в практиката **отношението между данъчнозадълженото лице и субекта на данъчното задължение** при данъчна измама при тази втора категория случаи.

Тъй като данъчнозадължените лица имат задължение за удържане и внасяне на данъка, именно те биха могли да изготвят и използват данъчна декларация с невярно съдържание.

Възможно е данъчнозадълженото лице и субектът на данъчното задължение да са **съучастници** при осъществяването на тази престъпна

дейност. Но тогава субектът на данъчното задължение не участва в престъпното изготвяне и използване на данъчната декларация с невярно съдържание, т.е. в изпълнителното деяние на престъплението. Възможно е също така субектът на данъчното задължение да не действа виновно, като в този случай не е налице съучастие и данъчнозадълженото лице **еднолично** изготвя и използва документа с невярно съдържание.

В обобщение се посочва, че при документната измама механизмът на престъпното създаване и ползване на документа се определя от специфичните особености на данъчните правоотношения и от правилата, свързани с начисляването и внасянето на дължимия данък.

Данъчната измама се явява като най – тежка форма за ощетяване на националния доход на държавата посредством укриване на данъчни задължения. С не по-малка степен на обществена опасност е и документната измама.

Документната и данъчната измама имат обща особеност и от субективна страна. За тях е характерно, че се извършват с пряк умисъл.

На следващо място в дисертационния труд е изтъкнато, че другото общо, което се наблюдава при документната и данъчната измама е това, че те притежават и **близки квалифицирани и привилигирани състави**.

По – нататък са разкрити и редица други общи черти, а също така и различия между документната и данъчната измама.

В параграф втори „Документна и митническа измама” проблемите са разгледани отново в същата логическа последователност, както и по отношение на данъчната измама.

На първо място е направен кратък преглед на същността и функциите на митото.

На следващо място, също както и при документната измама, отново е подчертана измаманата същност на митническите престъпления. Поначало митническата измама се изразява в деклариране на неистински данни относно стоките. Невярното деклариране на пренасяните стоки от търговците се прави с цел да се избегне плащането на мито, ДДС, акциз или да се постигне плащането им в по – малки размери, като по този начин се **мамят митническите органи** за истинската стойност на пренасяната стока. Похватите на митническата измама търговците осъществяват като декларират такава облагаема стойност, която е по – ниска от действителната или пък избягват митнически задължения чрез омаловажаване на качеството или обема на стоката.

Разгледани са и съставите на квалифицираната контрабанда (чл. 242), които позволяват още по – подробно да се разкрие измамното поведение при това престъпление.

Интерес представлява и въпроса за съотношението между квалифицираната контрабанда и валутното престъпление, който също е разгледан в горепосочения параграф. По – конкретно изяснява се въпроса

какъв вид престъпление е незаконното пренасяне през митническата граница на страната на валутни ценности – чуждестранна валута, благородни метали, скъпоценни камъни и изделия от тях – квалифицирана контрабанда или валутно престъпление. За да се даде отговор на този въпрос, е направен преглед на българското наказателно законодателство и са взети предвид и изводите на българската и чуждестранната правна наука във връзка с този проблем. В този смисъл се налага извода, че подобно деяние би трябвало да се квалифицира като контрабанда, а не като валутно престъпление. Основните съображения, които се посочват в подкрепа на това разбиране, се свеждат главно до това, че:

- особеностите на предмета (*валутни ценности-б.м.*) не са основен и решаващ критерий за квалификацията на деянието, а обществените отношения. Това са отношения, свързани с вноса и износа, които са част от митническия режим
- при пренасяне на валутни ценности през митническата граница на страната в нарушение на митническото законодателство **безспорно се накърняват отношенията, свързани със свободния пренос на стоки през митническата граница.**

От друга страна много характерна особеност за валутните ценности, които се пренасят през границата на страната е, че в тези случаи те притежават и **качеството на стока** по смисъла на § 1, т.14 ДР на Закона за митниците. Освен това, когато валутните ценности подлежат на деклариране съгласно изискванията на посочените подзаконови нормативни актове, по отношение на тяхното облагане и мерките на търговската политика, те се третират като стоки и за тях се прилагат разпоредбите на Закона за митниците и Правилника за неговото прилагане.

Ето защо се стига до извода, че незаконното пренасяне на валутни ценности е **контрабанда по чл. 242 НК**, тъй като те представляват и се разглеждат от законодателя като стока, която преминава нелегално през митническата граница на страната.

Направен е и сравнителноправен преглед на уредбата на митническата измама съгласно българското и чужди наказателни законодателства и на тази основа са направени предложения за усъвършенстване на съставите на квалифицираната контрабанда.

В заключение, разбира се, се предлага съпоставка между документната и митническата измама, като също както и при данъчната измама, са изтъкнати общите признаци и различията между двата престъпни състава, отразяващи две форми на измама. основните

Предметът на престъплението документна измама изрично е определен като „движимо имущество”. Предметът на митническата измама не е определен изрично като движими вещи, но този извод може да се направи от начина на формулиране на престъпния състав и от съдържанието на понятието стоки, за което е дадено легално определение в § 1, т. 14 от ДР

на Закона за митниците. Квалифицираната контрабанда изисква предметът на престъплението да бъде пренесен през митническата граница на страната (чл.242, ал. 1, ал. 2, ал. 3 и ал. 4 НК). От тази формулировка се прави извода, че предмет на престъплението могат да бъдат само движими вещи, тъй като само те могат да променят положението си в пространството. Освен това прегледа на изброените в § 1, т. 14 ДР на Закона за митниците категории стоки също показва, че по-ва са само движими вещи (силно действащи, отровни, наркотични вещества, ядрен материал и др.).

Много характерна особеност на измамата по нашето наказателно право е, че нейното **изпълнително деяние** се изразява във възбуждането, поддържането и използването на заблуждение у определено лице. Това въздействие върху измаменото лице съществува и при двете престъпления – документната и митническата измама. Изводът за наличието на заблуждение следва от начина на формулиране на останалите признаци на престъпния състав. Много характерна особеност от обективната страна на измамата е поведението на измаменото лице. Именно благодарение на заблуждението на определено лице то извършва деяние, което улеснява (при документната измама дори причинява) на стъпването на предвидения в състава престъпен резултат.

При документната измама заблуждението се отнася до наличието на правно основание за извършване на акт на имуществено разпореждане, каквото основание в действителност не съществува. Митническата измама е насочена към формирането на заблуждение за това, че не са налице стоки, които подлежат на деклариране и облагане с мита, когато такива стоки действително се пренасят през митническата граница на страната. Заблуждението може да бъде и относно наличието на определен вид стока като пренасяната стока всъщност е от друг вид. По този начин митническите органи се заблуждават относно наличието или размера на митническите задължения. Тези престъпления не представляват категоричен отказ да се платят дължимите мита или плащането им в по-нисък размер, а задълженията се укриват по особен начин. В този смисъл, макар и понятието „митническа измама“ да не е легален термин в наказателното право, какъвто е терминът документна измама, напълно основателно престъплението **квалифицирана контрабанда по чл. 242 НК може да се определи като митническа измама в областта на наказателното право** поради наличието на формиране на заблуждение в митническите органи относно определени обстоятелства.

В параграф трети на глава трета от дисертационния труд е посветена основно на компютърната измама, тъй като е безспорна актуалността на проблема за компютърната престъпност и това обстоятелство не може да бъде пренебрегнато, още повече, че редица от компютърните престъпления

имат в основата си измамно поведение. разкрита същността на компютърната измама, която отново е съпоставена с документната измама.

На първо място в тази част от изложението е изследвано възникването и еволюцията на компютърната технология, като са изтъкнати основните етапи в развитието на концепцията за компютъра – откритието на Джон Атанасов, въвеждането на програма в паметта на компютъра и разработването на програми за персоналния микрокомпютър.

Отделено е внимание и на различията между класическата и дигитално представената информация, които всъщност съвпадат с предимствата на електронно оформения пред хартиения документ.

Както изисква насочеността на дисертационния труд, в детайли е изследван проблема за злоупотребата с компютърна информация и е обоснована необходимостта от нейната защита – и правна, и технологическа (технологична).

Особено място е отделено на правната защита срещу компютърната престъпност като се подчертават причините за сериозността на този проблем. Компютърните престъпления накърняват съществени обществени отношения – те засягат стопанството, икономиката, търговските отношения, отношенията, свързани със създаването, ползването и опазването на документите и др. Посочено е също, че значимостта на проблема за компютърната престъпност се определя и от обстоятелството, че неправомерният достъп до компютърна информация се използва и за извършването на други престъпления. Организираната престъпност използва все повече различни технически средства – от обикновени персонални компютри до глобални информационни мрежи, вкл. и Интернет. Практически всеки втори подправен паричен знак се изготвя при използване на компютърна обработка и разпечатка на цветен принтер.

Изтъква се също така, че широката разпространеност на компютърните измами се обуславя и от това, че възможностите на компютърните технологии позволяват дистанционно извършване на престъпленията, без да е необходимо физически да се прониква в помощенията на учреждения, предприятия и организации, за да се получи достъп до съответната база от данни.

На следващо място подробно са разгледани двата основни и единствени състави на компютърната измама. Изтъкнато е, че и при компютърната измама също е налице елементът на заблуждение, както и при документната измама. Но характерен за компютърната измама е специфичният начин за осъществяване на изпълнителното деяние, а именно – чрез неправомерна промяна на съществуващи компютърни информационни данни (вносяне, изменение, заличаване или изтриване) или използване на чужд електронен подпис.

Не е пропуснат и сравнителноправният поглед върху наказателните законодателства на Република България, САЩ и Руската Федерация относно проблемите на компютърната измама. Направени са и някои предложения за усъвършенстване на съставите на компютърната измама и на компютърните престъпления, предвидени съгласно българското наказателно законодателство, тъй като се отчита липсата на достатъчно богат законотворчески опит и съдебна практика в посочената област, което не позволява тази категория престъпления да бъдат изучени всестранно и пълно. При изтъкването на някои несъвършенства на наказателноправната уредба на компютърните престъпления съгласно българското законодателство са взети за пример преди всичко законодателните и теоретичните достижения на правната мисъл на САЩ – държава с безспорно богат опит в борбата с компютърните измами.

Не е пренебрегната и правната уредба на компютърните престъпления в наказателното законодателство на Руската Федерация. Новият Наказателен кодекс на Руската Федерация от 1996 г. също предлага актуална наказателноправна уредба на проблемите на компютърната престъпност, съобразена с променените икономически отношения в Русия и разработена в духа на традиционно задълбоченото руско наказателно законодателство.

От особено съществено значение е и/ Интерес представлява и изложената в дисертационния труд съпоставка между компютърната и документната измама. Общ момент (и при двата вида измама) е, че и при документната, както и при компютърната измама се извършват специфични действия за постигане на типичното за измамата заблуждение – използване на подправен документ или злоупотреба с компютърни информационни данни. Особеното при компютърната измама е, че възбуждането или поддържането на заблуждение се извършва по напълно нов и непознат досега на наказателното право начин, а именно чрез злоупотреба с компютърна информация.

4. В Заключение

Изтъква се, че сложността и характерът на документната измама показват, че това е престъпление на цивилизованото общество, възникнало в каталога на наказуемите действия при значителното развитие на икономическите отношения.

Развитието на търговията с нейните клонове, на акционерните общества и на другите способи за ускорение на имуществения оборот води до ръст на измамите (включително и на документните), в резултат на което гражданскоправната защита срещу уловките на „измамната интелигенция” се оказва недостатъчна и се поражда необходимост от наказателна репресия.

В процеса на пазарна икономика значително се разширява сферата на документната измама. Измамните действия чрез използване на документи

често се извършват от организирани престъпни групи с ясно разпределение на ролите на съучастниците и на техните облаги.

Процесът на развитие на престъплението документна измама продължава и в наши дни като забележителното е, че успехите на това престъпление са значително по – големи в страните, които заемат по – високо място в промишлено и търговско отношение. В нашата страна документната измама също придобива все по – широки размери. Затова са необходими по – строги санкции и срочно приключване на наказателните производства за този вид престъпления. Освен това определянето на наказанията от съдилищата трябва да се извършва в съответствие с принципите на наказанието, с основните положения при определяне на наказанието, както и с целите на наказанието, за да се постигне необходимия ефект в борбата с този вид престъпност (документната измама). При индивидуализацията на санкциите при документни измами не трябва да се омаловажава заплахата, която те представляват, причинявайки значителни щети както на отделните граждани, така и на икономиката на страната като цяло.

Всички граждани желаят да имат добро здравеопазване, добро образование и социално подпомагане, удобни пътища, но за това е необходимо те добросъвестно да изпълняват своите задължения, вместо да мамат държавата като се стремят към материално облагодетелстване.

III. Справка за научните приноси в дисертационния труд

1. Направеното изследване представлява задълбочен преглед на действащото наказателно законодателство относно документната измама, т.е. на съставите на документната измама – основни, квалифицирани и привилигирован. В този смисъл са направени някои важни уточнения относно правната същност на документната измама.

2. Утвърждава се разбирането, че в първите две алинеи на чл. 212 НК са уредени два основни състава на престъплението документна измама, а не два отделни вида документна измама. Този извод се прави след като са взети предвид становищата по този въпрос, отразени в практиката на ВС и изразяващи мненията на наши учени и водещи практикуващи юристи в областта на наказателното право.

3. Във връзка с характеристиката на обективната страна на документната измама се споделя разбирането на законодателя, че в предмета на документната измама трябва да бъдат включени и недвижимите имоти, отразено в едни от последните изменения на НК (ДВ, бр.26/2010 г.).

4. По повод изясняване на понятието „документ” много подробно е разгледана сложната технология на електронния документ, начините за неговата защита от противоправни посегателства, предимствата му пред хартиения документ. Изтъкнато е, че понятието за документ обхваща и

електронния документ – електронният документ има специфични характеристики, но изпълнява и функциите на класическия документ, и на тази основа е направен извода, че при съвременните условия и електронният документ може да бъде метод (начин) за извършване на документна измама.

5. Във връзка с втория основен състав на документната измама (чл. 212, ал. 2 НК) се изяснява дали престъплението може да бъде извършено с користна цел, въпреки че тя изрично не е предвидена като признак на състава. По повод на това са изяснени възможните съотношения между този, който предоставя възможност за получаване на имуществото от друго лице и този, който го получава.

6. Отделна глава (трета) е посветена на сравнителноправно изследване на особеностите на документната измама и други видове измама, които съществуват според българското наказателно право – данъчна, митническа и компютърна, като е изтъкнато по какво посочените видове измама си приличат с документната измама и по какво се отличават от нея.

7. При сравнителноправния преглед на документната и данъчната измама се установява, че **елементът на заблуждението** е налице и при двата вида измама. Много граждани, неспазвайки изискванията на Конституцията на Република България и на действащото данъчно законодателство, умишлено укриват доходи, подлежащи на данъчно облагане. Много характерна особеност на тези техни деяния е, че **те имат в своята основа измамни действия, извършени от данъкоплатеца спрямо държавата** в лицето на данъчните органи, поставянето им в неведение относно обекта на данъчно облагане и подлежащите на плащане данъци, което причинява най – голяма вреда на системата на данъчното облагане. При митническата измама също се **заблуждават митническите органи** като се декларират неверни данни относно стоките, които преминават през границата на страната. Но митническата и данъчната измама си приличат най – вече по това, че при една от формите на митническа измама се използват документи с невярно съдържание, неистински или преправени документи с цел зеблуждение на митническите органи (чл. 242, ал. 1, б. „б” НК). В основата и на престъплението компютърна измама са измамните действия на субекта, които се свеждат до **възбуждане или поддържане на заблуждение в измаменото лице**. А когато компютърната измама се осъществява посредством използването на чужд електронен подпис, всъщност това е **измама чрез използване на неистински електронен документ**. Следователно глава трета е посветена на анализ на съставите на данъчната, митническата и компютърната измама, но за разлика от традиционното им разглеждане в наказателноправната теория, е подчертана тяхната измамана същност. В този смисъл се споделя разбирането, че тези деяния, за които легалните термини са данъчни престъпления и квалифицирана контрабанда, могат

напълно основателно да се наричат и данъчна или митническа измама. А понятието „компютърна измама”, е легално понятие, което се употребява в чл. 212а НК.

8. Сравнителноправният аспект на изследването включва и изясняването на това кои състави на данъчната, митническата и компютърната измама **включват в съдържанието си като елемент използването на документ с невярно съдържание, неистински или преправен такъв** и кои не обхващат тази дейност. Това служи като основа за изясняване **какво се печели с текста на чл. 212 НК и какво би се загубило, ако го нямаше** в Наказателния кодекс и цялостната дейност се квалифицираше като реална съвкупност от две престъпления. Престъпленията, които не включват в състава си използването на порочен документ биха могли да се осъществят **в реална съвкупност с документна измама**. Това затруднява разкриването и разследването им, а освен това се прилагат и по – сложни правила при определяне на наказанието. При такава формулировка на престъпните състави на данъчната и митническата измама се усложнява и правната квалификация на цялостната престъпна дейност, което може да доведе до пропуски в работата на правоприлагащите органи. А в случаите, когато използването на порочния документ е елемент на състава на престъплението, тези усложнения се преодоляват.

Следователно глава трета е посветена на анализ на съставите на данъчната, митническата и компютърната измама, но за разлика от традиционното им разглеждане в наказателноправната теория, е подчертана тяхната **измамна същност**. В този смисъл се споделя разбирането, че тези деяния, за които легалните термини са данъчни престъпления и квалифицирана контрабанда, могат напълно основателно да се наричат и данъчна или митническа измама. А понятието „компютърна измама”, е легално понятие, което се употребява в чл. 212а НК.

9. Относно големите и собено големите размери на имуществото, което може да бъде предмет на документната измама, е подчертана неактуалността на критерия за определяне на тяхната стойност. Не е уместно стойността на имуществото да се определя в зависимост от минималната за страната работна заплата, която е един твърде динамичен критерий за условия на финансова стабилност. Ето защо е направено предложение *de lege ferenda* посоченият критерий за големи, а и за особено големи размери да отпадне и да се установи критерий, който включва единствено паричната стойност на предмета на престъплението.

10. По отношение на хипотезите, при които е налице връщане или заместване на предмета на престъплението, е направено необходимото уточнение, че посоченото действие не осъществява привилигиран състав на престъплението, а е само условие за намаляване на наказателната отговорност при документна измама, т.е. разпоредбата, която

регламентира това поведение, представлява поощрителна норма, а не привилигиран състав на престъплението. Освен това във връзка с действието по връщане или заместване на имуществото е разгледан и въпроса от кого е възможно да стане възстановяването на имуществените вреди и израз на какви подбуди трябва да бъде този акт.

Съгласно чл. 212б НК се предвижда, че при връщане или заместване на предмета на документната измама се прилага по – леко наказание. Направено е предложение в закона изрично да се посочи, че възстановяването на предмета на престъплението трябва да стане доброволно от извършителя, защото само в такъв случай поощрителната норма може да изпълни своето предназначение.

11. А от друга страна, нашето законодателство трябва строго да наказва извършителите на документните измами, чиито деяния сериозно накърняват обществените отношения в процеса на пазарна икономика.

12. Достиженията на правната наука са призвани да служат на съдебната практика и би трябвало системно да бъдат овладявани и от студентите по право. Ето защо смятаме, че ще бъде от голяма полза дисертационният труд да се чете пред студентите, които изучават дисциплината наказателно право, тъй като в него много подробно са разгледани, от една страна, въпросите за възникването, развитието на документа, неговото изключително важно приложение, и от друга страна, злоупотребата с него и превръщането му в средство за получаване на материални облаги - или с други думи това е документната измама. Това ще им бъде много полезно при изясняването на тези проблеми, не само в студентските години, но и в тяхната професионална работа в бъдеще.

